

УДК 004 (075.8)

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7\(35\)-913-926](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7(35)-913-926)

Пасечник Алла Михайлівна кандидат медичних наук, Одеський Національний Медичний університет, доцент кафедри хірургічної стоматології, пров. Валіховський, 2, м. Одеса, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-6472-1494>

Пасечник Олександр Владиславович кандидат медичних наук, Одеський Національний Медичний університет, доцент кафедри хірургічної стоматології, м. Одеса, пров. Валіховський, 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-1350-0325>

Ташян Армен Едуардович Одеський Національний Медичний Університет, асистент кафедри хірургічної стоматології, м. Одеса, пров. Валіховський 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0001-8665-896X>

Асмолова Анна Олександрівна кандидат медичних наук, Одеський Національний Медичний Університет, доцент кафедри хірургічної стоматології, м. Одеса, пров. Валіховський 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0001-7565-9094>

Лунгу Валерій Іванович кандидат медичних наук, Одеський Національний Медичний Університет, доцент кафедри хірургічної стоматології, м. Одеса, пров. Валіховський 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-4096-2058>

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Вступ України на шлях інноваційного розвитку економіки зумовив модернізацію всіх галузей, в тому числі й освітньої сфери. Заклади освіти, які впроваджують у свою діяльність інноваційні розробки, активно використовують досягнення науки є рушійною силою для просування інноваційного розвитку та необхідних сутнісних перетворень у системі освіти. Дистанційне навчання як узагальнювальний термін включає в себе такі поняття як дистанційна форма здобуття повної загальної середньої освіти та використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти.

Дистанційне навчання в умовах воєнного стану вирішує багато викликів, яких зазнала освіта в Україні. Разом з тим, дистанційне навчання потребує об'єднання спільних зусиль батьків, учнів та педагогічних працівників для досягнення необхідних результатів навчання, а також підтримки з боку держави. Дистанційна форма здобуття освіти забезпечує можливості для учнів продовжувати здобувати повну загальну середню освіту в Україні незалежно

від їх місця поточного перебування, у тому числі закордоном, відповідно до державних гарантій згідно зі ст. 57-1 Закону України «Про освіту». Освітній процес при дистанційному навчанні в умовах воєнного стану повинен бути орієнтований, перш за все, на створення безпечних умов навчання. Врахуванню підлягають також і зовнішні фактори, що можуть спричинити неможливості підключення учнів та/або педагогічних працівників до занять у синхронному режимі. Відповідно, альтернативою лишається використання засобів комунікації, доступних учасникам освітнього процесу.

В статті досліджуються питання: як регулюється дистанційна форма освіти в Україні, які є вимоги та з якими проблемами можуть стикатися освітяни. Використання технологій дистанційного навчання в умовах воєнного стану, як правило, застосовується ситуативно з безпекових міркувань та характеризується тимчасовим характером.

Ключові слова: освітній процес, дистанційне навчання, воєнний стан, трансформація системи освіти, освітні технології.

Pasechnyk Alla Mykhailovna PhD, Odessa National Medical University, Assistant professor of the Surgical Dentistry Department, Odessa, Valikhovsky lane, 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-6472-1494>

Pasechnyk Oleksandr Vladyslavovych PhD, Odessa National Medical University, Assistant professor of the Surgical Dentistry Department, Odessa, Valikhovsky lane, 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-1350-0325>

Tashchyan Armen Eduardovych Odessa National Medical University, assistant of the Department of surgical dentistry, Odessa, Valikhovskiy lane, 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0001-8665-896X>

Asmolova Anna Oleksandrivna PhD, Odessa National Medical University, Assistant professor of surgical dentistry department, Odessa, Valikhovsky lane, 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0001-7565-9094>

Lungu Valerii Ivanovych PhD, Odessa National Medical University, Assistant professor of the Department of Surgical Dentistry, Odessa, Valikhovskiy lane 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-4096-2058>

FEATURES OF DISTANCE EDUCATION OF THE PARTICIPANTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Abstract. Ukraine's entry into the path of innovative economic development led to the modernization of all industries, including the educational sphere.

Educational institutions that implement innovative developments in their activities, actively use the achievements of science, are the driving force for the promotion of innovative development and the necessary essential transformations in the education system. Distance learning as a generalizing term includes such concepts as a distance form of obtaining a full general secondary education and the use of distance learning technologies in various forms of obtaining an education.

Distance learning in the conditions of martial law solves many challenges faced by education in Ukraine. At the same time, distance learning requires joint efforts of parents, students and teaching staff to achieve the necessary learning results, as well as support from the state. The distance form of obtaining education provides opportunities for students to continue to obtain a full general secondary education in Ukraine regardless of their current place of stay, including abroad, in accordance with state guarantees under Art. 57-1 of the Law of Ukraine "On Education". The educational process during distance learning under martial law should be focused, first of all, on creating safe learning conditions. External factors that may make it impossible to connect students and/or teaching staff to classes in synchronous mode are also to be taken into account. Accordingly, the alternative remains the use of means of communication available to the participants of the educational process.

The article explores the following questions: how distance education is regulated in Ukraine, what are the requirements and what problems educators may face. The use of distance learning technologies in the conditions of martial law is, as a rule, used situationally for security reasons and is characterized by a temporary nature.

Keywords: educational process, distance learning, martial law, transformation of the education system, educational technologies.

Постановка проблеми. Запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 р. у зв'язку із повномасштабною збройною агресією спричинило значні виклики для системи освіти. Перехід на дистанційне навчання дозволив відновити освітній процес та закінчити 2021-2022 навчальний рік в складних умовах воєнного стану. Можливість здобувати освіту за дистанційною формою передбачена положеннями Законів України «Про освіту» [1] та ґрунтується на реалізації права на освіту, передбаченого ст. 53 Конституції України. В умовах воєнного стану, виходячи із безпекових міркувань, дистанційна форма освіти може запроваджуватися як єдино можлива форма здобуття освіти на всій території України або в окремих місцевостях, або у визначених закладах освіти. На даний час спостерігається достаток освітніх платформ на просторах Інтернету. Вони дозволяють освоювати освітні програми дистанційно. Серед них можна зустріти як платні, так і такі, що безкоштовно надають свої ресурси. Найчастіше можна зустріти комбінований варіант, коли частина функцій надається безкоштовно, інші оплачуються

користувачами чи організаціями, укладаючи із нею договір. Частина освітніх організацій для особистого користування розробили свої платформи. Зіткнувшись вперше з необхідністю переходу на дистанційне навчання, багато шкіл та ЗВО виявилися не готовими: не був налагоджений механізм роботи, забезпеченість електронними ресурсами, доводилося в спішному порядку вибрати освітній майданчик і організувати цей непростий процес. Ті освітні організації, які і раніше практикували часткове застосування в навчальному процесі інформаційних технологій і віддалений доступ до освітніх ресурсів, хоч це і не було обов'язковим, набагато легше перейшли на дистанційну форму навчання. Іншим же довелося вибрати з доступних безкоштовних сервісів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уведений воєнний стан в Україні з 24 лютого 2022 року унеможлиблює очне навчання здобувачів освіти, тому дистанційне навчання стало єдиною доступною формою в системі освіти. Так, відповідно до Закону України «Про освіту» статті 57¹ щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану, зазначено, що здобувачам освіти, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників [1].

Успішній реалізації дистанційного навчання в країні істотно сприяє її державна політика. За роки незалежності було ухвалено ряд законів щодо інформатизації суспільства, зокрема Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Закон України «Про Національну програму інформатизації», «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні», «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» [2] та ін.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення особливостей дистанційного навчання учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме тому підтримка активного впровадження інновацій в освітню галузь під час війни стала одним із ключових напрямів роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів. Варто зазначити, що в цей складний час і самі освітяни стали більш активно вести пошук шляхів вирішення проблем в організації навчання

здобувачів освіти. Багато закладів освіти відкрили у вільному доступі платформи зі своїми навчальними матеріалами. Наприклад, учні всієї України, які мають доступ до Інтернету, після реєстрації можуть користуватися матеріалами школи «Оптіма», освітньою онлайн-платформою від наукового ліцею ім. Кліма Чурюмова. Команда онлайн-школи Grand-Expo на період воєнного стану в Україні відкрила доступ до 532 кейс-уроків, які допомагають дітям навчатися, розвиватися, відволіктися від проблем, пов'язаних з війною, з користю провести час. «Атмосферна школа» у період дії воєнного стану пропонує безоплатно долучитися до пакета «Слухач». Центр дистанційної освіти А+ проводять для всіх дітей України уроки в ZOOM [3].

В умовах війни важливого значення набувають питання створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму. З метою надання психоемоційної підтримки населенню під час війни, формування у педагогічних працівників навичок роботи з дітьми, за підтримки Першої леді України Олени Зеленської започатковано Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної допомоги. На допомогу фахівцям психологічної служби системи освіти України розроблено наскрізну навчальну програму з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» та Методичні рекомендації до цієї програми, поширено кращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, а саме: «Стрес як ресурс», «Психологічна підтримка та супровід дорослих і дітей у кризових ситуаціях: практикум», «Особливості організації дистанційного навчання під час воєнного стану», «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій», «Самодопомога в умовах стресу», «Долоньки миру» тощо [3].

Разом із тим, вимушена трансформація системи освіти в умовах воєнного стану також викликала й низку проблем у студентів та викладачів [4]:

1. З 2020 року залишається невтішною ситуація щодо спрямування закладів на розвиток технологій дистанційного навчання. З огляду на наявність невирішених проблем матеріально-технічного забезпечення, лише третина вишів України має можливість (матеріальні та людські ресурси) централізовано вирішувати питання застосування інформаційних технологій в організації освітнього процесу, а інші (63,7 %) не розглядають його як пріоритетне, і в більшості випадків перекладають відповідальність на факультети, кафедри або й самих викладачів.

2. Основною проблемою для закладів вищої освіти в умовах війни є встановлення зв'язку з усіма працівниками та здобувачами освіти, забезпечення їхньої участі в освітньому процесі з урахуванням місця перебування: ситуація з відвідуванням погіршилась – частка студентів, які фактично беруть участь в освітньому процесі у воєнний період, знизилась у

середньому на 10 % (у порівнянні із попереднім періодом дистанційного навчання), і складає 60-70 % від загального контингенту.

3. Найбільшою з технічних проблем, з якими довелось стикатись під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану як науково-педагогічним працівникам, так і студентам, стала відсутність або нестабільність Інтернету (55 % та 71,3 % відповідей), а кожен п'ятий опитаний студент вказав на недостатність самоорганізації та відсутність потрібної техніки. Ці причини, безперечно, ускладнюють можливість долучитись до навчання в дистанційному режимі під час воєнного стану.

4. Частка студентів (6,5 %), які вважають, що навчання за дистанційними технологіями не є ефективним, є переважно здобувачами галузей охорони здоров'я, аграрних наук та продовольства, інформаційних технологій, а також культури і мистецтва.

5. Учетверо більша частка опитаних студентів, на відміну від науково-педагогічних працівників, оцінює результативність освітнього процесу як низьку (кожний 27-й здобувач вищої освіти (3,7 %) і лише кожний 100-й науково-педагогічний працівник (1,1 %)).

6. 3,2 % опитаних викладачів повідомили, що перебувають за кордоном та не готові повернутись. Підставами для такого рішення вітчизняних педагогів могли бути можливості (робота та проживання), які створили для них країни Європейського Союзу.

Фокусом діяльності Державної служби якості освіти України у цей надскладний період незмінно залишається підтримка як педагогів і здобувачів освіти, так і закладів освіти в цілому. Адже за теперішніх умов необхідно об'єднувати зусилля, ділитися досвідом та практичними інструментами для підвищення якості та рівня доступності освіти в умовах воєнного стану. В умовах війни для закладів вищої освіти постала проблема – встановлення зв'язку з усіма працівниками та здобувачами освіти, забезпечення їхньої участі в освітньому процесі з урахуванням місця перебування. Тому важливим індикатором якісної організації освітнього процесу в умовах воєнного стану є частка здобувачів, які змогли долучитись до дистанційного навчання. В період з 6 до 13 травня 2022 року Державною службою якості освіти України проведено анонімне онлайн-опитування здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти всіх типів та форм власності. В анкетуванні взяли участь близько 27 тисяч респондентів з 54 закладів вищої освіти: 20907 здобувачів вищої освіти та 5997 науково-педагогічних працівників. Показники, які отримано за результатами аналізу відповідей, вказують на погіршення ситуації з відвідуванням – частка студентів, які фактично беруть участь в освітньому процесі у воєнний період, знизилась у середньому на 10 % у порівнянні із попереднім періодом дистанційного навчання (карантин). Так, менше половини науково-педагогічних працівників (46,8 %) засвідчили, що після відновлення у березні 2022 року освітнього

процесу до вивчення їхніх дисциплін долучилось від 71 до 100 % студентів, а кожен третій викладач оцінив фактичну участь здобувачів в освітньому процесі в рамках 51-70 % від загального обсягу контингенту [4] (рис. 1).

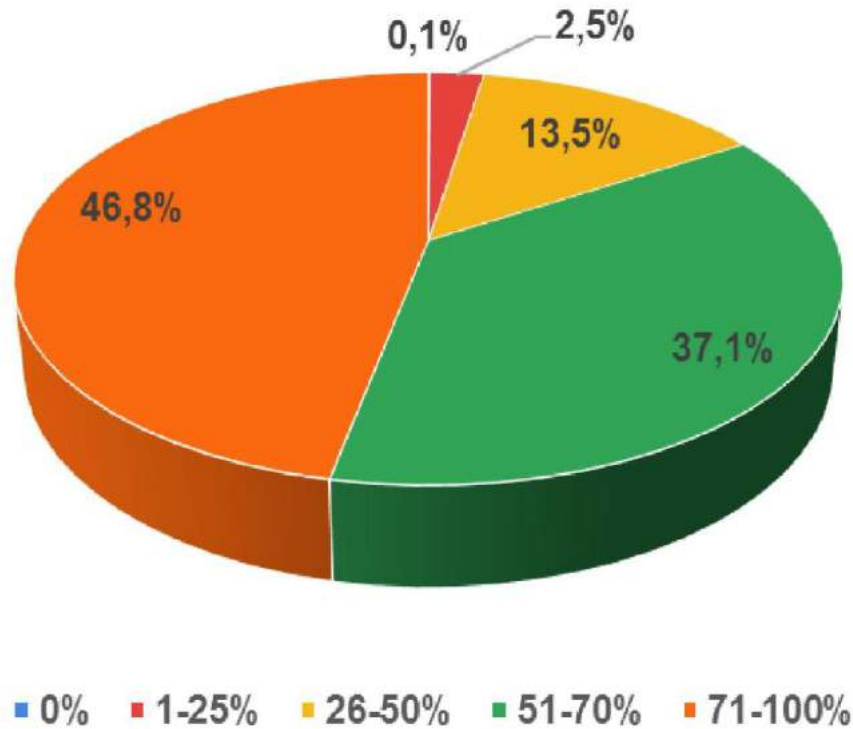

Рис. 1. Реалізація освітнього процесу. Джерело: Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти у 2021/2022 навчальному році в умовах воєнного стану. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf

Наслідки, спричинені таким станом речей, суттєво вплинуть на якість освіти, оскільки наприкінці семестру здобувач не матиме можливості якісно опанувати всю програму дисципліни та виконати індивідуальний навчальний план, а викладач – надати якісну послугу для значної кількості студентів в найкоротші терміни і надолужити пропущений матеріал [5].

Враховуючи те, що всі заклади освіти впорались з організацією дистанційного навчання під час війни, серед причин низького рівня долученості студентів до навчання варто розглядати фактори, які (на думку здобувачів вищої освіти) негативно впливають на якість впровадження технологій дистанційного навчання [6]. Аналіз показав, що найчастіше здобувачі вищої освіти стикаються з проблемою відсутності безперервного доступу до мережі Інтернет (55,8 %), а кожен п'ятий опитаний здобувач вищої освіти вказує на недостатність самоорганізації та відсутність потрібної техніки. Ці причини, безперечно, ускладнюють можливість долучитись до навчання в дистанційному режимі під час воєнного стану. Водночас встановлено, що у порівнянні з результатами попередніх досліджень, удвічі

менше здобувачів вищої освіти допускають ризик необ'єктивного оцінювання їх з боку викладачів та скаржаться на нерегулярність комунікації з викладачем.

Аналіз використання технологій дистанційного навчання для забезпечення студентів лекційними матеріалами засвідчив, що близько 90 % як викладачів, так і здобувачів вищої освіти послуговувались засобами відеозв'язку для надання та отримування лекційного матеріалу. Не змінився з 2020 року рейтинг найбільш популярних інструментів дистанційного навчання – більше половини студентів стверджують, що, як і раніше, активно використовують викладені презентації з дисциплін, а також надані викладачами конспекти лекцій (рис. 2).

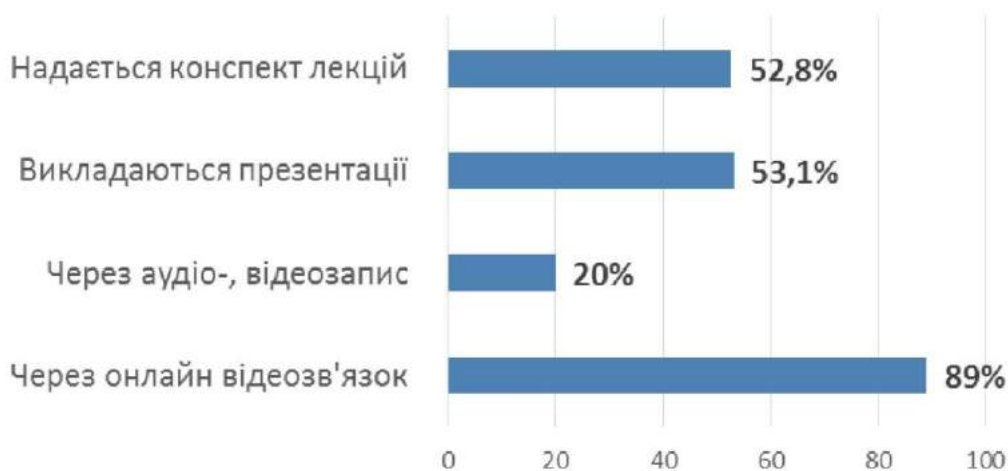

Рис. 2. Використання технологій дистанційного навчання для забезпечення студентів лекційними матеріалами. Джерело: Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти у 2021/2022 навчальному році в умовах воєнного стану. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf

Аналіз відповідей респондентів з числа здобувачів також дозволяє говорити про значне зростання (20 %), у порівнянні з результатами попередніх опитувань, частки використання прогресивних інструментів дистанційного навчання – віртуальних освітніх середовищ та комунікаційних технологій – при виконанні лабораторних та практичних робіт під час навчання в умовах воєнного стану. Про це свідчить думка двох третин опитаних студентів [4].

Ще майже третина опитаних студентів говорять про збереження практики використання в освітньому процесі електронної пошти та месенджерів, зокрема для забезпечення виконання лабораторних та практичних робіт. І варто зазначити, що популярність цих інструментів знизилась за останні три роки (у 2020 році цей показник був вищим на 15 %). Разом з тим, наявні й твердження студентів (2,8 %), що лабораторні роботи не проводяться взагалі, при тому, що з цієї частки опитаних здобувачів лише 8,5 % зазначили, що такі заняття перенесені на інший термін (рис. 3):

Рис. 3. Аналіз використання прогресивних інструментів дистанційного навчання. Джерело: Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти у 2021/2022 навчальному році в умовах воєнного стану. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf

До освітніх технологій, найбільш пристосованих для використання в дистанційному навчанні, відносяться: відео-лекції; мультимедіа-лекції та практичні завдання; електронні інтерактивні підручники; комп'ютерні тести та експертні системи; програми для моделювання процесів та ситуацій, інтерактивні тренажери; онлайн-консультації та відеоконференції. Саме відеоконференції останнім часом набирають все більшої популярності. У багатьох програм, які можуть бути встановлені як на комп'ютер, так і на телефон, можна виділити програми, що надають безкоштовні послуги зв'язку. Звичайно, безкоштовні тарифи цих програм, як правило, мають низку обмежень, таких як тривалість зв'язку та кількість учасників конференції. Зазвичай це число не перевищує 4-6 учасників, але окремі компанії пропонують програми з безкоштовним доступом до ста учасників одночасно, та безліччю додаткових платних функцій, що створюють зручність і комфорт при роботі [3].

У процесі дистанційної взаємодії педагога зі своїми учнями можлива реалізація двох режимів. Перший режим on-line дозволяє здійснювати процес навчання за допомогою спеціальних програм у режимі реального часу. Основною перевагою такої взаємодії є можливість побудови діалогу з учням, робота в групах, а також можливість реалізувати індивідуальний підхід до кожного учня, додати емоційність уроку. Однак є у такого режиму і свої недоліки, наприклад, у дитини може не бути можливості виходити на зв'язок у вказаний час. Це може бути пов'язано з нестачею у сім'ї коштів на придбання комп'ютерів всім членам сім'ї та іншими технічною складністю. Другий режим

off-line передбачає отримання завдань з предметів від вчителя та можливість його виконання в ті години, коли є можливість. З одного боку цей спосіб отримання знань дозволяє виконувати завдання в зручний час і в зручному темпі, а з іншого боку - немає можливості ставити уточнюючі питання вчителю [8]. Педагог не може проводити on-line консультації в режимі non-stop, робочий день обмежений. Учнів у кожному класі, який веде вчитель, багато і, провести консультацію кожному, звичайно ж, неможливо. Оптимальним рішенням у такій ситуації стає комбінування цих двох режимів, коли нова тема пояснюється в режимі on-line з функцією запису для можливості подальшого перегляду цього матеріалу ще раз. У цей час є можливість ставити запитання вчителю. Домашнє завдання для закріплення отриманого матеріалу учні цілком можуть виконати самостійно в режимі off-line в зручний час. Такий комбінований варіант навчання максимально наближений до реального навчання в навчальному закладі, але без необхідності його відвідування. Ці технології також дозволяють здобути якісну освіту в регіонах, де вона недоступна через різні причини [9]. У зв'язку з цим, дистанційна освіта зараз є однією з найбільш затребуваних освітніх послуг. Якщо порівнювати самонавчання та навчання, то стає зрозумілим, що основою процесу навчання можна назвати діалог педагога з учнем. Він може бути реалізований не тільки у аналоговому, а й у цифровому форматі у процесі дистанційного навчання за допомогою різних інформаційних технологій.

У процесі дистанційного навчання також активно використовуються відео-сервіси. Відео-сервіси в загальному випадку є телекомунікаційною системою, що забезпечує можливість інтерактивного обміну текстовою і аудіо-відео-інформацією між двома і більш розподіленими в просторі користувачами, підключеними до Інтернету. Використання відеосервісів у навчальному процесі дозволили наблизити педагогічне спілкування до звичного очного. Практика їх проведення показує, що дистанційні заняття, у цьому випадку, можуть бути навіть ефективніше, ніж очні [10].

Для цифровізації освіти нині створено все умови. Величезна кількість освітніх платформ надають свої ресурси школярам. Однак, не вистачає сучасній освітній системі організованості та однаковості у виборі оптимального інформаційного інструментарію. У момент переходу на дистанційне навчання, дуже велике навантаження лягає на педагогів, оскільки освітній процес відбувається практично без зупинки. Необхідне формування єдиної бази з освітніми ресурсами та й єдиного освітнього майданчика.

З метою забезпечення якісного освітнього процесу в дистанційній формі МОН України було реалізовано низку важливих заходів:

- впроваджено електронну платформу «Всеукраїнська школа онлайн» [11];
- запущено систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів;
- школи приєднано до системи АІКОМ [12] (електронні щоденники та журнали) тощо.

Дистанційне навчання учитель може здійснювати в синхронному та асинхронному режимах з використанням електронних освітніх платформ (Google Workspace, Google Classroom, Нові Знання, HUMAN.UA) і комунікаційних онлайн сервісів та інструментів (Zoom, Skype, Team, базові сервіси Google: Gmail, Календар, Meet, Jamboard, Chat, Hangouts, YouTube та інші).

Оцінка результативності освітнього процесу в закладах вищої освіти в умовах дистанційної роботи під час воєнного стану здійснювалась за п'ятьма рівневими показниками (низька, нижче середнього, середня, вище середнього, висока). Варто зазначити, що і здобувачі вищої освіти, і науково-педагогічні працівники однаково оптимістично оцінюють результативність освітнього процесу під час війни. Відповіді обох груп респондентів майже ідентичні – кожен четвертий з них вважає якість освітнього процесу в нинішніх умовах високою; а ще дві третини як науково-педагогічних працівників, так і здобувачів вищої освіти визнали результативність середньою або вище середньої. Отже, практичний досвід використання закладами вищої освіти дистанційного формату під час карантину, безперечно, став вирішальним для швидкої їх адаптації в умовах воєнного стану, а також позитивно позначився на забезпеченні якості освітніх послуг на всіх рівнях та попередження значних втрат у сфері [4]:

1. 99,8 % закладів вищої освіти без перешкод перейшли на дистанційну форму навчання в умовах воєнного стану та максимально відновили освітній процес переважно в дистанційній (81,9 %), а також у змішаній (очно-дистанційній) формі (17,9 %), що підтверджує їхню спроможність у складних умовах воєнного стану провадити освітній процес у звичних формах, які було успішно апробовано протягом 2020-2021 рр. під час світової пандемії COVID-19.

2. 74,9 % вишів надали перевагу синхронному формату навчання – це заклади освіти, що здійснюють освітню діяльність на відносно безпечних територіях, або ж ті, які були вимушені змінити фактичне місцезнаходження у зв'язку проведенням в місцях їх розташування бойових дій або тимчасовою окупацією території України. У тих закладах, які продовжили, зважаючи на ізоляваність, працювати на території активних бойових дій (Луганська, Чернігівська, Херсонська, Сумська, Харківська, Донецька області), навчання відбувається асинхронно.

3. Майже всі учасники освітнього процесу (96,7 % науково-педагогічних працівників та 85,4 % здобувачів) цілком задоволені інформативністю про хід освітнього процесу під час дистанційної роботи: такого високого рівня задоволеності оперативністю інформування, а отже і роботою закладу в цілому, не було під час попередніх періодів дистанційного навчання (під час карантину).

4. Рівень використання в освітньому процесі віртуальних освітніх середовищ значно зріс у порівнянні із попереднім навчальним роком: близько 70 % у 2021/2022 та менше 50 % у 2020/2021 навчальному році.

5. І здобувачі вищої освіти, і науково-педагогічні працівники однаково оптимістично оцінюють результативність освітнього процесу під час війни – кожен четвертий з них вважає якість освітнього процесу в нинішніх умовах високою; а ще дві третини – середньою або вище середньої.

6. Використання електронної пошти під час дистанційного навчання відходить на другий план – частота застосування цього інструменту для надсилання здобувачам завдань знизилась утричі протягом останніх років (з 60 % у 2020 році до майже 20 % у 2022). Така зміна формату цілком виправдана, оскільки активне використання електронної пошти для забезпечення поточного контролю, як засвідчили результати попередніх досліджень, потребувало значних затрат часу на підготовку та перевірку завдань і значно знижувало систематичність (регулярність) проведення контролю якості отриманих знань.

Методика проведення дистанційних занять знаходиться у процесі розвитку та удосконалення, а принципи дистанційного навчання та його особливості стали серйозними викликами для системи освіти в цілому.

Організація якісного масового дистанційного навчання в умовах воєнного стану – складний і надважкий процес. Але кропітка систематична робота щодо впровадження й удосконалення сучасних технологій дистанційного навчання в освітній процес допоможе згодом досягти позитивних результатів.

Висновки. Понад два роки минуло від початку повномасштабного воєнного конфлікту на Україні. Безперечно, ця війна внесла свої корективи в кожен сферу життя, і чималих негативних наслідків зазнала саме сфера освіти. Однак, незважаючи на усі складнощі, які виникли у зв'язку з повномасштабним військовим вторгненням, заклади освіти продовжують активно працювати задля надання освітніх послуг належної якості, здійснюють заходи щодо забезпечення захисту та безпеки учасників освітнього процесу, працівників, збереження майна, застосовуючи для цього відповідні інструменти та форми організації роботи, надають нон-стоп консультації та допомогу всім учасникам освітнього процесу, забезпечують максимально сприятливі умови навчання для тих здобувачів освіти, які зі зброєю в руках встали на захист України або займаються волонтерською діяльністю.

Література:

1. Закон України «Про освіту»: редакція від 6.04.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С.М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.

4. Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти у 2021/2022 навчальному році в умовах воєнного стану. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf
5. Проведення постійних щотижневих онлайн-консультацій для педагогів. URL: <https://school-ua.com/#/online/teacher> та батьків <https://school-ua.com/#/online/parent>
6. Папка з настановами для керівництва закладів освіти. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1hESjkeD4cUH3s874v7emARM4gWibHNoe?usp=sharing>
7. Папка з настановами для педагогів різних категорій. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1jHN3yLytz00EwnrkzqHepP_Mh1mOvU0Y?usp=sharing
8. «Єдина школа» – на допомогу закладам загальної середньої освіти України в умовах війни. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/04/yedyna-shkola-na-dopomohu-zakladam-zahal-noi-seredn-oi-osvity-ukrainy-v-umovakh-viyny/>
9. Папка з настановами для учнів та батьків. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1hDhffQGFSAMRC87k_-BkC1-y2MoxwDUb?usp=sharing
10. Служба підтримки користувачів для зворотного зв'язку з вчителями, батьками та учнями шляхом звернення. URL: <https://tatl.atlassian.net/servicedesk/customer/portals>
11. «Всеукраїнська школа онлайн». URL: <https://lms.e-school.net.ua/>
12. АІКОМ. URL: <https://aikom.iea.gov.ua/>

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]: redaktsiya vid 6.04.2022 roku [version dated 04/06/2022]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
2. Polozhennya pro dystantsiynu formu zdobuttya povnoyi zahalnoyi serednoyi osvity: zatverdzheno nakazom MON vid 8 veresnya 2020 roku №1115 [Regulations on the remote form of obtaining a complete general secondary education: approved by the order of the Ministry of Education and Culture of September 8, 2020 No. 1115.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> [in Ukrainian].
3. Osvita Ukrainy v umovakh voyennoho stanu [Education of Ukraine under martial law]. Innovatsiyna ta proyektna diyalnist: Naukovo-metodychnyy zbirnyk/ za zahalnoyu red. S. M. Shkarleta. Kyiv-Chernivtsi «Bukrek» [Innovative and project activity: Scientific and methodical collection/ general editor. S. M. Scarleta. Kyiv-Chernivtsi "Bukrek".]. 2022. 140 s. [in Ukrainian].
4. Analitychna dovidka shchodo tendentsiy orhanizatsiyi dystantsiynoho navchannya u zakladakh vyshchoyi osvity u 2021/2022 navchalnomu rotsi v umovakh voyennoho stanu [Analytical report on trends in the organization of distance learning in higher education institutions in the 2021/2022 academic year under martial law]. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf [in Ukrainian]
5. Provedennya postiynykh shchotyzhnevyykh onlayn-konsultatsiy dlya pedahohiv [Conducting regular weekly online consultations for teachers]. <https://school-ua.com/#/online/teacher> ta [batkiv https://school-ua.com/#/online/parent](https://school-ua.com/#/online/parent) [in Ukrainian].
6. Papka z nastanovamy dlya kerivnytstva zakladiv osvity [Folder with instructions for management of educational institutions]. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/sharing>
7. Papka z nastanovamy dlya pedahohiv riznykh katehoriy [Folder with instructions for teachers of various categories]. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1jHN3yLytz>
8. «Yedyna shkola» – na dopomohu zakladam zahalnoyi serednoyi osvity Ukrainy v umovakh viyny ["Edyna Shkola" - to help the institutions of general secondary education of Ukraine in the conditions of war]. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/04/yedyna-shkola-na-dopomohu-zakladam-zahal-noi-seredn-oi-osvity-ukrainy-v-umovakh-viyny/> [in Ukrainian]

9. Папка z nastanovamy dlya uchniv ta batkiv [Folder with instructions for students and parents]. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1hDhffQGFSAMRC87k_-BkC1-y2MoxwDUb?usp=sharing [in Ukrainian].

10. Sluzhba pidtrymky korystuvachiv dlya zvorotnoho zv'yazku z vchytelyamy, batkamy ta uchnya-my shlyakhom zvernennya na sayti [User support service for feedback to teachers, parents and students by applying on the website]. URL: <https://tatl.atlassian.net/servicedesk/customer/portals>

11. Vseukrayinska shkola onlayn» [All-Ukrainian online school"]. URL: <https://lms.e-school.net.ua/> [in Ukrainian].

12. AIKOM. URL: <https://aikom.iea.gov.ua/> [in Ukrainian].